

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА В СЕРЕДОВИЩІ КАТАСТРОФ: ПОГЛЯД НЕВРІВНОВАЖЕНОГО ЕКОНОМІСТА

© Кривов'язюк І.В., 2011

Економіка підприємства як конкретна галузь економічної науки базується на пізнанні та свідомому використанні економічних законів і закономірностей функціонування та розвитку суспільного виробництва. Саме виявлення конкретних форм прояву цих законів і закономірностей у господарській діяльності підприємства і є предметом вивчення економіки підприємства.

Світова економіка за останнє десятиліття пережила більше злетів і падінь, ніж за свою багатовікову історію. І той факт, що з кожним роком економічні взаємостосунки між країнами, інтеграційними об'єднаннями, окремими корпораціями, підприємствами з різних країн світу стають все складнішими й вирішувати існуючі проблеми стає все важче є зайвим тому підтвердженням. А ні великі гроші, а ні великі постаті вже не можуть стримати крах капіталістичного укладу – світова економіка опинилася на межі катастроф: економічних, фінансових, політичних, соціальних і т.д. Багаті країни вже не можуть та частіше й не хочуть надавати повноцінну, а не аби яку підтримку слабше розвиненим країнам, а тому не тільки Греція, Албанія, Угорщина, але й Португалія, Іспанія, США та Японія все частіше з'являються на шпальтах ЗМІ як країни, що перебувають на грані економічного краху. Разом з ними скочуються у прірву сотні ТНК, тисячі середніх і дрібних підприємств, економіка яких не здатна витримати зростаючої напруги... Колосальна неврівноваженість супроводжує сьогодні розвиток суб'єктів господарювання різних країн світу.

Економіка окремо взятого підприємства починає нагадувати нині швидше повністю зруйновану систему, яка здатна на єдине – боротися за своє виживання на ринку, якого вже давно немає, так само як й ринкової економіки. Це доволі цікаво було обговорено на конференції в Колумбійському університеті 2010 року, де зібралася економічна еліта світу. Чого лише варті слова відомого фінансиста Сороса: «Ринковий фундаменталізм, віра в те, що ринок в змозі сам себе скоректувати, призвели до дерегуляції глобального ринку... 15 вересня 2008 року стало початком падіння економіки, й немає жодного сигналу про те, коли воно сягне свого дна... Ця фінансова криза в значній мірі нагадує колапс радянської системи, свідком якого я був. І тоді, й зараз люди не розуміли, що відбувається» [1]. Це свідчить про єдину важливу річ – криза, що ототожнюється з катастрофою унеможлиблює існування теорії про «невидиму руку ринку», так вдало запропоновану колись Адамом Смітом. Водночас це означає й те, що без серйозного державного втручання, в тому числі на рівні світової спільноти нині вже навряд можливо обійтись. «Краще перерегулювати, але швидко, ніж недерегулювати й затягнути. Більше неможливо покладатися на «невидиму руку ринку», – слова колишнього головного економіста Європейського банку реконструкції та розвитку Віллема Байтера.

Катастрофа – тяжке потрясіння, що стає причиною істотної зміни, різкого перелому в суспільному житті [2, с.420]. Економічною катастрофою слід вважати й перехід соціалістичних країн від адміністративної до ринкової економіки. Природна чи економічна катастрофа неодмінно призведе до істотної зміни механізму функціонування та самої економіки підприємства. На перших етапах така зміна вимагатиме суттєвих інвестицій. Як раз внаслідок того, що ці інвестиції для підприємств країн колишнього соцтабору так і не було знайдено в необхідному обсязі, вони набагато швидше, ніж країни з ринковою економікою, опинилися на межі нової економічної катастрофи, але вже разом із потужними закордонними ТНК і ТНБ, середніми й малими підприємствами. Як для перших, так і для других основною причиною катастрофи, на думку автора, слід вважати недостатнє інвестування розвитку підприємств через надмірне захоплення розвитком банківської системи. Цілком закономірно, що криза на банківському ринку тут же

спричинила появу кризових явищ на ринку продукції підприємств і корпорацій.

Значне загострення протиріч між існуючими соціально-економічними системами, в тому числі й підприємствами різних країн світу деякою мірою можна пояснити теорією катастроф В.Арнольда. Ось основні її положення, які значною мірою вплинули на існуючий стан економік країн і свідчать, на думку автора про той факт, що перехід від адміністративної системи до ринкової економіки не є остаточним [3, с.101]:

1. Поступове просування у бік кращого стану одразу призводить до погіршення. Швидкість погіршення за рівномірного просування у бік кращого стану зростає.

2. У міру просування від гіршого стану до кращого опір системи зміні її стану зростає.

3. Максимальний опір досягається раніше, ніж сам поганий стан, який слід подолати для досягнення кращого стану. Після проходження максимуму опору стан продовжує погіршуватись.

4. У міру наближення до самого гіршого стану на шляху зміни системи (адміністративна – ринкова – адміністративна – надсучасна економіка (уточнено автором) опір, розпочинаючи з певного моменту, починає спадати, і як тільки поганий стан пройдено, опір не лише повністю зникає, але й система починає тяжіти до кращого стану.

5. Величина погіршення, необхідного для переходу у кращий стан, порівняна з кінцевим покращенням і зростає у міру вдосконалення системи. Слабко розвинена система в змозі перейти до кращого стану практично поза попереднє погіршення, в той час як розвинута система, як наслідок своєї стійкості на поступове неперервне покращення неідеальна.

6. Якщо систему можливо одразу, стрибкоподібно, перевести з поганого стійкого стану достатньо близько до кращого, то надалі вона буде само по собі еволюціонувати у бік кращого стану.

Використовуючи по відношенню до теорії катастроф положення теорії циклічності можна зрозуміти, що на зміну ринкової економіки знову прийде адміністративна система.

Теорія катастроф Арнольда також може стати важливим елементом антикризового управління підприємствами. Щоправда, враховуючи сучасний, наближений до катастрофічного, стан управління діяльністю підприємствами, це викликає додаткові труднощі. Так, сучасні підприємства надто мало уваги приділяють питанням організування, планування та мотивування, зосереджуючи основну увагу на функції контролю. До речі, цей факт зайвий раз підкреслює відсутність коштів на українських підприємствах, можливостей розвитку та опору зовнішнім змінам.

Таким чином, економіка підприємства в середовищі катастроф повинна бути готова до тяжких потрясінь, що найближчим часом може стати причиною істотної зміни, різкого перелому в системі функціонування та розвитку суспільного виробництва.

Слід також чітко розуміти, що не сприйняття законів природи та суспільства, законів управління, падіння компетентності спеціалістів, відсутність особистої відповідальності за прийняті рішення рано чи пізно призводить до катастрофи.

1. Евгений Лякин. *Американские экономисты предрекают крах капитализма* [Електронний ресурс]: <http://www.procapital.ru/archive/index.php/t-25958.html>. 2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с. 3. Арнольд В.И. *Теория катастроф*. – 3-е изд., доп. – М.: Наука, 1990. – С.128.